

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

DŮCHODOVÁ REFORMA

prof. Ing. Jaroslav Vostatek, CSc.

PSP, 24. 3. 2011

O NÁS

Vysoká škola finanční a správní

- **Fakulta ekonomických studií**
- **Katedra veřejné ekonomiky**
  - **Intenzivní výzkum:**
    - **Důchodová reforma**
    - **Zdravotní reforma**
    - **Daňová reforma**
  - **Poznatky včas předány: PES**
  - **Poznatky včetně exekutivního souhrnu včas zaslány pánům Nečasovi, Kalouskovi a Drábkovi**
- **Mezinárodní vědecká konference Důchodová reforma – jak dál?: 5. 5. 2011 v Praze (www.vsfs.cz)**

SOCIÁLNÍ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ DOMINUJE

- Sociální důchodové pojištění – základní důchodový systém (pilíř) ve většině zemí
  - Důraz na zásluhovost – stále větší
    - „Bodový systém“
    - „NDC“ (nefinanční příspěvkově definovaný systém)
  - Financování: pojistné
- Soukromé důchodové pojištění jako základní penzijní pilíř
  - Teorie: veřejný penzijní systém nahradit trhem
    - Pojištění nesmí být povinné
    - Soukromý sektor vždy hospodaří lépe než veřejný sektor
    - Privatizace povede k ekonomickému růstu

PROMĚNY PENZIJNÍ TEORIE A POLITIKY VE SVĚTĚ

- **Chile 1981**
  - Povinné soukromé pojištění pro nové zaměstnance
  - Opt-out pro ostatní
    - Slib vysokých penzí (100 % mzdy)
    - Okamžité zvýšení čisté mzdy o 11 %
- **Světová banka 1994: zobecnění chilské reformy**
  - Bolívie, Mexiko (1997), Salvador, Kazachstán (1998), Dominikánská rep. (2003)
- **Praktické problémy při implementaci reformy → „diverzifikační“ teorie a politika**
  - Postkomunistické země (většina), 3 země latinské Ameriky
    - Argentina (1994), Uruguay (1996), Kostarika (2001)
    - Maďarsko (1998), Polsko (1999), ... Rumunsko (2008)

10 MÝTŮ → PANEVROPSKÝ PENZIJNÍ SYSTÉM

- Světová banka 1999-2001: 10 mýtů
- Světová banka od 2003: Panevropský penzijní systém
- **NDC** – jádro (zásluhovost)
  - Pojistné na osobní účet, zhodnocení
  - Výpočet starobní penze ze stavu účtu
- Sociální penze – křídlo (solidarita)
  - Minimální výše důchodu, rovný důchod, procentní zvýšení nízkých důchodů z NDC
  - Financování ze státního rozpočtu
- Soukromé penze – křídlo (dobrovolnost, ekvivalence)

BEZDĚKOVA KOMISE 2010

- **Dominance „penzijní“ lobby**
  - Konflikt zájmů
  - Demokracie: nepřijatelné
- **Závěrečná zpráva PES (vč. příloh)**
  - Ignorování penzijní teorie a politiky
  - Orientace na dílčí privatizaci veřejných penzí
    - Dílčí respektování situace: povinné spoření (do 40 let), vyvést jen 3 % z mezd, státní penzijní společnost nakupující podílové fondy podle objednávek klientů, default fund státních dluhopisů
    - Lobbistické nesouvisející návrhy: snížení stropu pro pojistné, snížení pojistného o 5 % z mezd a sjednocení sazeb DPH
  - Žádné údaje o dopadech privatizace na penze a státní rozpočet
  - Marketingový materiál: jen co se hodí k argumentaci

TRANSFORMAČNÍ NÁKLADY A PROBLÉMY

- Každá privatizace veřejného penzijního systému vyvolává dodatečný deficit státního rozpočtu
  - Zvýšení daní či odčerpání státní aktiv – variantní „řešení“
  - Velmi negativní dopad na ekonomiku a obyvatelstvo
    - Česko – „jen“ 18-50 mld. Kč ročně
- Původní pojetí privatizace: ekonomický růst „smaže“ negativní dopady na veřejné finance
  - Důchodová reforma se sama „zaplatí“ z vysokých výnosů penzijních fondů
    - Plná a jednorázová náhrada veřejného penzijního pilíře
    - Financování na úvěr (státní dluh)
  - Kdyby to byla pravda ...

NÍZKÁ ZHODNOCENÍ PENZIJNÍCH FONDŮ

- „Alternativou neprovedení důchodové reformy je pouze masová chudoba českých důchodců.“ (P. Nečas)
  - Zbohatnout se má díky vysokým výnosům fondů
    - K dispozici nejsou ani příklady (jen soukromé výpočty P. Rusého)
- Vysoké správní náklady penzijních fondů
  - Poskytování penzí (anuit) → ztráta cca 10 % úspor
- Nízké $\emptyset$ reálné výnosy ve většině zemí již před krizí
  - Maďarsko (1998-2007): 2,6 %, Slovensko (2005-2007): 0,9 %, Lotyšsko (2001-2007): -3,5 %, Bulharsko (2002-2007): 3,2 %, Polsko (1999-2007): 8,9 %
    - Výnos do 3-4 % je nízký (veřejný pilíř je výhodnější)

„ZNÁRODNĚNÍ“ PENZIJNÍCH FONDŮ

- **Vysoké fiskální dopady a nízké výnosy → snahy o zrušení nebo podstatné omezení povinného kapitalizačního pilíře**
  - Slovensko (Fico), Maďarsko (Orbán), Polsko (Tusk), Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Rumunsko
  - Vyhrožování mezinárodní arbitráží
- **Privatizace je ekonomický nesmysl – za obvyklých podmínek**
  - Změna politiky Světové banky – od 2003
  - Česko: protiargumentace stanovisky OECD

OECD: DIVERZIFIKAČNÍ TEORIE

- **Analýzy penzijních systémů s využitím penzijních modelů OECD**
  - Růst reálných mezd 2 % ročně
  - Inflace 2,5 % ročně
  - Reálné kapitálové výnosy 3,5 % ročně
  - 40 let pojištění (spoření)
- **Kapitálové výnosy vyváženého portfolia v 8 zemích OECD za 25 let: 7,3 %**
  - Příspěvek 10 % ze mzdy po dobu 40 let, s výnosem 7,3 % ročně generuje důchod 87 % mzdy (medián)
    - Rescaled rate of return 5 %: důchod 49 % mzdy
    - Náklady snižující důchod: správní náklady (vč. výplaty důchodu) – o 1,25-2 % ročně, agency and governance effects min. o 1 %, tracking error investičního procesu, event. i demografické stárnutí

ANALÝZY: NEDOSTATEČNÉ A VADNÉ

- **Výnosy kapitálu v podmínkách východní Evropy a Česka?**
  - Vyvedení nižšího % ze mzdy
  - Kurzové riziko – zhodnocování národní měny
  - Silný monopolismus
    - Jaké náklady (a zisky) penzijních společností?
    - Jaký penzijní produkt? Cena?
- **Faktické ignorování transformačních nákladů (OECD i Bezděkovy komise)**
  - Zahrnout do simulací!
  - Financování zavedení povinného kapitalizačního pilíře zvýšením DPH = reálné snížení životní úrovně (mezd) a hodnoty úspor obyvatelstva

INVESTIČNÍ RIZIKO A DŮCHODOVÉ ZABEZPEČENÍ

- **Povinný kapitalizační penzijní pilíř**
  - Klienti nuceni investovat, i když tomu nerozumějí
    - Švédsko: 90 % nových klientů „volí“ default fund
      - Jaké výnosy má bude mít fond státních dluhopisů?
        - » Dnes jsou reálné výnosy desetiletých státních dluhopisů 1-2 % ročně, minus režie
    - Kotlikoff: DC = great swindle
    - Obama: nikdy nedovolím gamblovat sociální zabezpečení na Wall Streetu
    - Opt-out je také de facto povinný, protože klient nemůže zpět (standardní pojetí ve světě)
- **Investiční riziko odporuje sociálnímu zabezpečení**
- **Investiční riziko může nést stát**
  - Zvýšení státního dluhu s nízkým nominálním úrokem (2-5 % p.a.)
  - Reálné investiční výnosy 5-7,3 % p.a.?
  - Časem tím můžeme nahradit daně ... (!?)

2. VLÁDNÍ VARIANTA REFORMY: JEŠTĚ HORŠÍ (CUI BONO?)

- **Snaha lobbistů PES a NERV o dílčí snížení správních nákladů penzijních institucí**
  - Povinné spoření (do 40 let)
  - Vyvést jen 3 % z mezd
  - Státní penzijní společnost nakupující podílové fondy podle objednávek klientů = anonymní klienti ve fázi spoření
  - Default penzijní fond státních dluhopisů u státní penz. společnosti
- **2. vládní návrh: vyšší náklady a horší sociální dopady**
  - „Dobrovolné“ spoření pro všechny (opt-out ale není de facto dobrovolný)
  - Opt-out 3 % plus add-on 2 % ze mzdy
  - Bez státní penzijní společnosti, kmeny klientů jednotlivých soukromých společností
  - Fond státních dluhopisů jedním ze 4 fondů penzijních společností

NAŠE DOPORUČENÍ

- **Panevropský penzijní systém (Světová banka)**
  - Žádný povinný kapitalizační penzijní pilíř
  - Rozdělení dnešního veřejného „důchodového pojištění“ na:
    - NDC = pojistný pilíř (zásluhovost)
    - Sociální pilíř (solidarita)
      - Převzít současnou složku rovného důchodu (základní výměra) a náhradní doby (zejména péče o dítě)
  - Jednorázový přechod na 2 veřejné penzijní pilíře
  - Dosavadní důchodové nároky (z procentní výměry důchodu + náhradní doby) převést na osobní účet
- **Zavést zdanění důchodů (daň z příjmů), bez změny reálných důchodů**
- **Minimální transformační náklady**

ZDANĚNÍ FINANČNÍCH SLUŽEB CHYBÍ

- **Směrnice EU zatím nedovolují zdaňovat finanční služby**
  - Zásadní nedostatek (ekonomická teorie)
- **Řada zemí EU má náhradní daně za DPH z finančních služeb**
  - Daně z úhrnu mezd
  - Pojišťovací daň
- **Náš návrh: daň z hrubého důchodu**
  - Hrubý důchod = mzdy + zisk
  - Extrémně vysoké výnosy z investovaného kapitálu umožňují jednorázové zavedení daně se sazbou 20 %
  - Roční výnos: min. 20 mld. Kč

PENZIJNÍ SMĚRNICE EU (2003)

- **Česko neúplně implementovalo Směrnici, opakovaně**
  - Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států EU na území ČR
- **Sankce EK pro Česko za nerespektování nálezu Evropského soudního dvora**
  - **Pokuta 5 000 € denně** za období cca 1 roku mezi oběma nálezy ESD
  - **Pokuta 22 000 € denně** od 2. nálezu ESD do dne implementace směrnice
- **Zbytečně vyvolaný problém**
  - Ideologické vysvětlování: nechceme podnikové penze, dáváme přednost osobním penzím
    - Podnik si může založit penzijní fond či pojišťovnu
    - Příspěvky podniků na penzijní připojištění narůstají
  - Cílem směrnice je volný trh v zájmu snižování nákladů
    - Podmínky stanoví členské státy
      - Náš návrh: podmínkou je licence životní pojišťovny v některé zemi EU

PODSTATNĚ SNÍŽIT DOTACE SOUKROMÉHO POJIŠTĚNÍ A SPOŘENÍ

- České penzijní připojištění má nejvyšší dotace (státní příspěvky) na světě
  - Rakousko: 8,5 % z ročního příspěvku
- Úlevy na daních u příspěvků zaměstnavatele na penzijní připojištění a soukromé životní pojištění představují dotaci cca 95 % k fiktivnímu alternativnímu zvýšení mezd
- Státní dotace penzijního připojištění a soukromého životního pojištění: cca 10-15 mld. Kč ročně
- Vysoké dotace výrazně deformují trh PP a SŽP
- Při dnešních správních nákladech jsou PP a SŽP bez státních dotací v zásadě neprodejné
  - Penzijní fondy a pojišťovny se v zásadě „dělí“ o státní dotace s klienty
- Podstatně omezit dotace (na rakouskou úroveň), nebo je i v další fázi zrušit
- Stavební spoření – dále snížit dotace (na rakouskou úroveň 3 % z vkladu), nebo je i v další fázi zrušit
- Celková úspora: až 20 mld. Kč ročně

„MALÁ“ DŮCHODOVÁ REFORMA

- **Reformu k 1. 10. 2011 koordinovat se smysluplnou reformou veřejného „důchodového pojištění“**
  - PES a NERV: nezáměr o paradigmatickou důchodovou reformu
  - Pojistné má smysl jen v pojistném pilíři
    - Sociální pilíř: financování ze státního rozpočtu
- **Dosavadní důchodové nároky ponechat**
- **Od 1. 10. 2011:**
  - Zrušit redukční hranice
  - Základní výměru důchodů transformovat na Základní důchod ve výši cca 3 600 Kč měsíčně
  - Procentní výměru důchodů transformovat na Pojistný důchod se sazbou cca 1,2 % za každý rok pojištění z neredukovaného osobního vyměřovacího základu

„MALÁ“ DŮCHODOVÁ REFORMA

- **Od 1. 1. 2012:**
  - **Výdělkový strop pro pojistné placené na Pojistný důchod snížit na 125-150 % $\emptyset$ celostátní mzdy**
  - **Odstranit degresi zdanění výdělků nad dosavadní strop pojistného**
  - **Zrušit zdanění superhrubé mzdy a upravit daň z příjmů tak, aby se celkově nezměnila její faktická progresse**
  - **Zvýšené náklady na důchody od 1. 10. 2011 pokrýt:**
    - **Daní z hrubého důchodu z poskytování finančních služeb**
    - **Snížením či zrušením státní podpory penzijního připojištění, soukromého životního pojištění a stavebního spoření**
    - **Snížením pojistného na důchodové pojištění o jeho část, přesahující rámec financování Pojistného důchodu, dočasně tuto část transformovat na daň z úhrnu mezd (bez zastropení)**

Děkuji za pozornost

jaroslav.vostatek@vsfs.cz

jvostatek@volny.cz